

علمانیەت (سیکۆلاریزم) و رۆژھەلات

علمانیەت چاوا ژ رۆژناقا ھاتە فەگۆھاستن بۆ رۆژھەلات ب تایبەت وەلاتین نیسلامی؟

بەری کو ناماژەیی ب نافەرۆکا مانشینتا خوہ بدن، بیدقیە فی زارافی پیناسە بکەن و رامانا وی چپە وکەنگی دەرکەتیە و نەگەر چ بوون ل نوروپا پەیدا بوو، سەبارەت زارافی علمانیەت یان سیکۆلاریزم، علمانیەت نانکو دنیایی، نەوہ کو مەرۆف لایەنی نایینی ب ھەمی شیوہیە دناف ژیانا خوہ یا دنیایی دا لادەت و ژیانا ناخەرەتی گوری ژیانا دنیایی بکەت و ب ھیچ شیوہیەکی پەیفە علمانیەت پەیوہندی ب پەیفە علم (زانست) قە نینە، و سیکۆلاریزم (secularism) ژ پەیفە (saeculum) کو ب رامانا جیھان نانکو دنیا دەیت، وگەلەک بۆچوون ھەینە بۆ فی زارافی بەلی ئەم دشین ھەمی لیکبەدن و بیژن نانکو دوور کرنا نایینی ژ ھەمی سیکتەرین جیھانی ب تایبەت سیاسەتی، و ھەکە مە ناماژە ب نەگەرین دەرکەتتا وی دا دی بۆ مە دیار بیت بۆچی تایبەت سیاسەتی، و سەبارەت دیرۆکا دەرکەفتتا فی زارافی، دەرکەتتا فی زارافی بۆ نیکەم جارا فەدگەریت بۆ سالآ 1648ز نانکو دەمی ریکەفتتا ویسقالیا ل نوروپا ھاتیە نیمزاکرن بۆ راوہستاندا شەری نایینی ل نوروپا، و ئەف زاراف ھاتە بکارنیشان بۆ جوداکرنا دەستھەلاتا نایینی (کەنیسی) ژ دەستھەلاتا سیاسی، و سەبارەت نەگەرین دەرکەتتا علمانیەتی (سیکۆلاریزم) ل نوروپا، گەلەک نەگەر ھەبوون بەلی دی ناماژەیی ب دیارترین وان نەگەر دەر، نەگەر نیکی، زولم و سۆزداریا کەنیسی، نەو بوو کو نوروپا ل چەرخی نافیق دباردوخەکی گەلەک نەخوہش و ب زەحمەت ل بن دەستھەلاتا کەنیسی یا دکتاتۆر ژیا، وزەلامین کەنیسی ھەمی دەستھەلات قۆرخ کربوون ل بن دەستھەلاتا خوہ دا و ئەف دەستھەلات بۆ لەزەت و خوہشیا خوہ یا ژیان بکار دینان و ژیان گەلەک ب زەحمەت بوو بوو ل بەر جفاکی نوروپی ژ بەر دکتاتۆریەتا کەنیسی و زەلامین وی، و نەگەر دووی، ھەفریکیا دناقیەرا کەنیسی و زانستی دا، سەبارەت فی نەگەری نەو بوو کو کەنیسی و زەلامین خوہ، خوہ دەرمارتن ژیدەری زانست و زانینی و ماوی خوہ ھەمی سیکتەرین زانستی دا کربوون و نە شولئ وان بوو، و بۆچوونین وان ب تەمامی ھەقدژی زانستی بوون، ژبەرھندی ئەفە ژ ی بوو نەگەرەک کو علمانیەت دەرکەفیت ل نوروپا، و ھەرەسا نەگەر سیی شۆرەشا فەرەنسی بوو، جھیا (یەھودیا) شیا فی شۆرەشی نیستغلال بکەن و دەستی کەنیسی و نایینی نەسرانی بی دەستکاری تیدا کری بی کو ھەمی دەستھەلات قۆرخ کربن و بەرھنگاریا زانستی دکر، ژ ژیان قەقەتینن و دوورپینچ بکەن دکەنیسی دا، و ب فی یەکی کۆمەلین نایینی و ھەمی دەستھەلات و نیمتیازات و پارەیی کەنیسی مسادەرە بکەن و وەل کەنیسی کرن ب تنی شول ب کاروبارین نایینی ھەبیت، و ھەرەسا نەگەر چارئ نەو رینمایین نایینی نەسرانی بی کو دگەل جفاکی نوروپی و بەیاین مەرۆفی نە دگۆنجیان، ژبەرھندی نوروپا ھەمی ھەولآ دان خوہ ژ فان رینمایا قورئال بکەن، و چەندین نەگەرین دی.

سەبارەت گەشتتا ھزرا علمانیەتی (یا کو ب ھیچ شیوہیەکی دگەل جفاکین نیسلامی نەگۆنجیت) ژ رۆژناقا بۆ رۆژھەلات، ب چەندین ریکا ھاتە فەگۆھاستن، ھندەک ژ وان ریکا نەو بوون کو رۆژھەلاتیا ب خوہ ئەف ھزر فەگۆھاستن و ھندەک ژ ی نەو ریک بوون بین رۆژناقیە پی نینانہ رۆژھەلات، و سەبارەت وان ریکا، ریکا نیکی، ب ریکا داگیرکرنا لەشکەری نەوہ ھاتیە پەردەکرن ل بن نافی نیستیعمارئ، پشتی شەری جیھانی نیکی دەولەتین نوروپی بین زلھیز ل ژیر نافی نیستیعمارئ چەندین وەلاتین نیسلامی

داگیرکرن، وهزرین خوه یین رۆژناقا فهگوهاستنه ئاف و هلاتین ئیسلامی، وریکا دووی، شاندین ژ وهلاتین ئیسلامی نهوین دچوونه رۆژناقا بۆ مهردما خواند و زانستی، بهلئ جفاکئ ئورویی و هزرین وان کاریگهری سهر فان کهسا کرن و نهف هزرین دگهل جفاکئین ئیسلامی نهگونجن بهلاقهکرن دناف جفاکئین ئیسلامی دا دهمن فهگهریاییین ژ رۆژناقا، نموونه وان کهسا وهکو زهکی نهجیب مهحمود و مهحمود نهمین و عهبدولرحمان بهدهوی و چهندین دی، وههروهسا ریکا سیی شاندین تهبشیری، کو نارمانجا فان شانده بهلاقهکرنا نهسرانیهتی بوو، وههکه نهشیابان موسلمانا بکهنه مهسیحی ژی، ههر کاریگهری سهر وان دکرن و نهف هزر دناف وان دا بهلاقه دکرن، ریکا چاری، قوتابخانه و زانکویین بیانی، ل دووماهیا دهولهتا عوسمانی پشتی ماسونیا شیایی ب ریکا کهسین نیمان لاواز کنترولی سهر کاروبارین نافخویی ل دهولهتا عوسمانی بکهن، ریک دانه دهولهتین رۆژناقا قوتابخانا و زانکویا ل وان دهقهرین ژیر دهستهلاتا عوسمانیا ئافا بکهن، وب ریکا فان قوتابخانه و زانکویا نهف هزره بهلاقه کرن، نموونه وان زانکویا، زانکویا نهمریکی ل بهیروت، وههروهسا ریکا پینجی، کومه لا و ریکخراو و پارتین ههنگرین هزرا علمانی، کو دامهزرینهترین فان ههمی نهو کهس بوون یین ل دهولهتین رۆژناقا خواندین و ژ زانکویین وان دهروچووین، وههروهسا پتیریا وان مهسیحی بوون، بۆ نموونه میشیل عهفلهق دامهزرینهری پارتا بهعس، وههروهسا ریکا شهشی، ب ریکا شاندین دبلوماسی، چ شاندین دبلوماسی یین رۆژناقا ل رۆژهلات و وهلاتین ئیسلامی و چ شاندین دبلوماسی یین رۆژهلات ل رۆژناقا، نهفه بوو پرهکا ب هیزیا فهگوهاستنا عهلمانیهتی ژ رۆژناقا بۆ رۆژهلات و وهلاتین ئیسلامی، وههروهسا ریکا ههفتی، ب ریکا نامرازین راگه هاندنی، کو ئیک ژ ب هیزترین ریکین فهگوهاستنا فی هزری بوو ژ رۆژناقا بۆ رۆژهلات، وههروهسا ریکا ههشتی، ب ریکا پهرتووک و چاپکرنا پهرتووکا د بوارین جودا جودا، وبهلاقه بوون و وهرگیرانا وان دناف جفاکئین ئیسلامی دا.

لئقهگه:

۱. دانا حمه علي عبدالله، علمانیهت و مملانی ئیسلام، (د.ت: د.م).
۲. بندر بن محمد رباح، العلمانیة اسباب ظهورها و اثارها و عوامل انتقاله الى عالم الاسلامي و ابرز دعائها، مجلة دراسات العربية، كلية دار العلوم، جامعة المنيا.
۳. مصطفى باحو، العلمانیة المفهوم و المظاهر و الاسباب.
۴. أسباب ظهور العلمانیة في الغرب:

<https://www.alukah.net>